

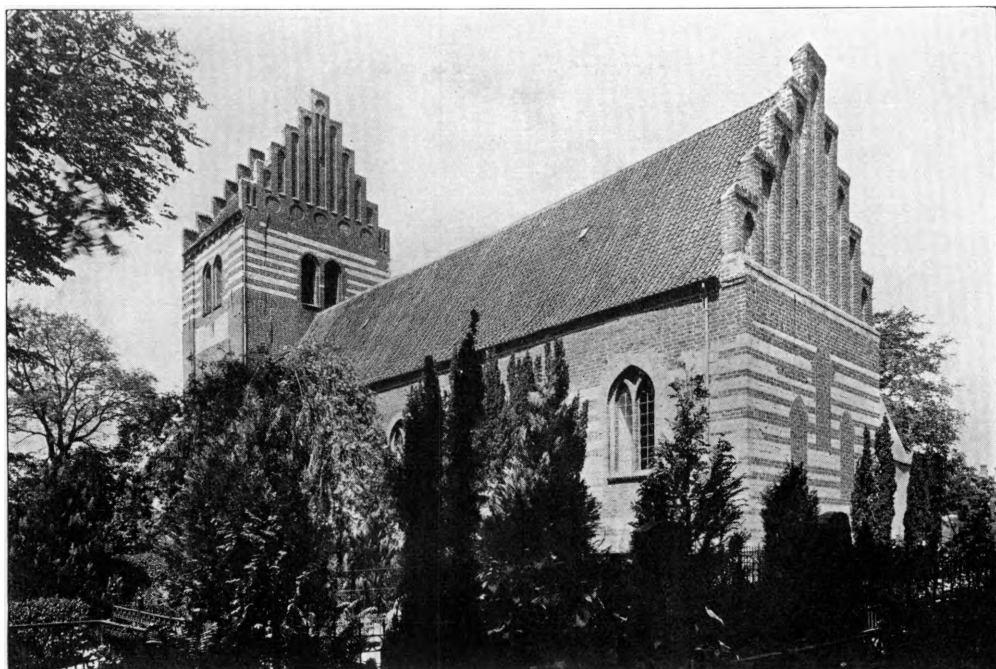

Fig. 1. Fakse. Ydre, set fra Sydøst.

V. H. 1933

FAKSE KIRKE

FAKSE HERRED

1492 skænkede Kong Hans »vor og Kronens Kirke i Fakse« til det i 1479 oprettede Københavns Universitet, som siden har ejet denne, Herredets Navnekirke¹.

1578 brændte Kirken og Præstegaarden, og da Bønderne ikke formaaede at genopbygge, befalede Kongen, at hver af Kronens Landsbykirker paa Sjælland, der havde Penge i Forraad og ikke var bygfalden, skulde yde 1 gl. Daler til Hjælp; de tre Parter skulde anvendes til Kirken, den fjerde til Præstegaarden². Af Kirken synes det kun at være »dens Overdel, før ganske overbetækket med Bly«, som var ødelagt³.

1612 fik Jytte Gyldenstjerne til Totterupholm (Hovedgaard i Sognet, nu Rosendal) Tilladelse til at bygge et lille Kapel ved Fakse Kirke til Begravelsessted⁴. 1615 var der Tale om at bygge et Rustkammer i Kirken til 81 Mands Udrustning⁵. 1637 klagede Sognemændene over Kirkens Brøstfældighed, men anmodede først og fremmest om, at der maatte blive tilbygget et Kapel, da Folk under Gudstjenesten maatte staa ude i Vaabenhuset, ja endog paa Kirkegaarden under Vinduerne⁶.

Kirken ligger fjernt fra Stranden og højt og frit paa Fakse Kalkbanke, nordvestligt i sit store, gamle Sogn, hvorfra Hylleholt udskiltes 1879. Kirkegaarden har Fald til alle Sider, især til Syd. Mod Øst var den gamle, i de seneste Aar nedrevne Præstegaard sammenbygget med den middelalderlige Hegnsmur, og en fladbuget $\dagger$ Dørportal førte ind mellem Præstegaardens Længer. $\dagger$ Kirkeladen nævnes 1651 som ganske øde⁷.

Den anselige, 40 m lange *Bygning* er et sentmiddelalderligt Langhus med Taarn mod Vest og tre forskellige Udbygninger mod Nord. Kirkens Orientering divergerer lidt til Syd.

Af den *romanske Kirke*, der forhen har staaet i Fakse, er der kun yderst sparsomme Rester. I de nuværende Mures Sokler sidder Kvadre af Faksekalk, og de efternævnte Kridtkvadre i Østgavlen har maaske hørt til en Buefrise-gesims. Foruden Granitfonten findes dog to ejendommelige Billedkvadre af Faksekalk, der nu ligger udenfor nordre Indgang og begge har siddet som Karmsten i en Portal af paafaldende jysk Karakter (Fig. 3). Den største, 227 cm lang, har over en Skraakantsokkel et Relief med to Dyr: en Løve,

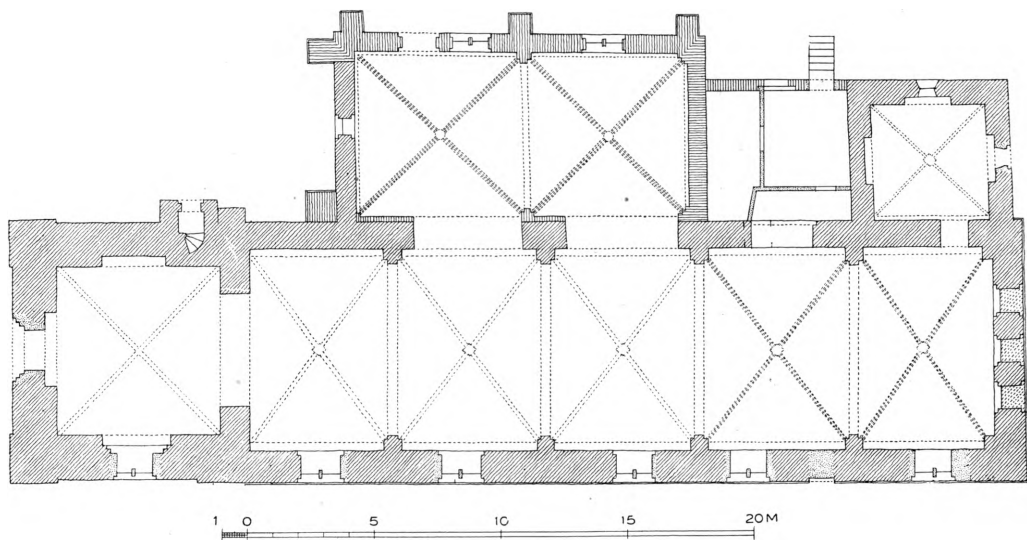

Fig. 2. Fakse. Plan. 1:300. Maalt af K. V. Barfoed 1914 (Aage Roussell 1930).

der bider sig selv i sin lange Hale, og en Hund med spiralkrøllet Hale. Dyrenes Stillinger stemmer ikke med Stenens oprindelige Placering; Løven sætter sine Ben paa den lodrette Karm, Hunden har Hovedet nedad. Den ene Smalside prydes af to Tovstave indenfor et rundet Hjørneled, der fortsætter sig ned paa Soklen, og paa Bagsiden er svære firkantede Klumper, beregnede til Indsætning i Murtykkelsen. Den mindre Sten, nu kun 45 cm lang, har tre Tovstave paa Smalsiden og en spiralsnoet Slange paa Forsiden og er sikkert et Fragment af den anden Dørkarm.

Langhuset, Grundstammen i den nuværende Bygning, kan næppe være paa-begyndt stort før 1492, da Universitetet overtog Kirken. Det er ialfald helt og holdent sengotisk, trods de nedennævnte Øgninger i Murværket sikkert opført i een enkelt Byggeperiode og samtidig med de ældste Udbygninger. Over Sylden er Murene, hvis Højde er o. 7 m, af Munkesten i Munkeskifte med

vekslende Kridtkvaderbælter (Stenmaal: 27,5—28 × 12—13—13,5 × 8,5—9 cm; fem Skifter 52,5 cm) og med Skraakantsokkel af Kridtsten.

I Østgavlen (Fig. 1) findes en Gruppe paa tre, nu med gamle Munkesten i Munkeskitte tilmurede, spidsbuede Vinduer, af hvilke det midterste sidder betydeligt højere end de andre. I et Kridtkvaderskitte under Gavlfoden er indsat syv, regelmæssigt fordelte Kvadre, hvori der midt paa Underkanten er skaaret en lille, fordybet Bue, som nu atter er mørtelfyldt. Den kamtak-kede Taggavl har over en Saalbænk af Kridt ni Højblændinger, hveranden spidsbuet, hveranden vandret falsat.

De nævnte Østvinduer, som sikkert har været falsede i det ydre ligesom indadtil, svarer i Breddemaal til Langsidernes oprindelige Vinduer. Paa Nordsiden, der er næsten helt skjult af de senere Udbygninger, ses fra Loftet over Herskabsstolen et saadant spidsbuet Vindue, der synes at være lukket allerede under Opførelsen, og umiddelbart ved dets Østkant findes en staaende Fortanding, som viser, at den østlige Del af Nordmuren er rejst før den vestlige*.

Paa Sydsiden er Vinduerne omdannede, saaledes at højst den ene af Karmsiderne i hvert Vindue er gammel; under fjerde Vindue fra Øst ses dog det oprindelige Breddemaal. Af gotiske Dørsteder er der kun bevaret et enkelt, en Syddør, der har Spidsbuespejl over Fladbuen; den sidder i det næstøstligste Fag og har rimeligvis tjent til Indgang for Præsten. Der synes aldrig at have været Mandsdør i Syd, maaske fordi Byen ligger nord for Kirken. Baade i Syd og Nord er det vestligste Fag helt af Munkesten, uden Kridtkvaderbælter, men ingen virkelig Fortanding skiller Vestpartiet fra det øvrige Langhus. Paa Nordsiden staar ved Vesthjørnet en retvinklet Støttepille, der er i Forbandt med Langhuset og ikke med Taarnet. En tilsvarende ved Sydøsthjørnet blev fjernet 1906 sammen med Sydsidens andre Støttepiller, der alle var senere Tilføjelser.

* Ældre end Nordmurens Østende er det efternævnte Sakristi, som rimeligvis maa have sluttet sig til det forsvundne Kor.

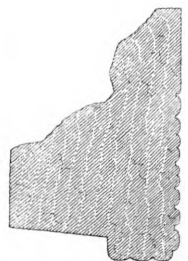

Fig. 3. Fakse. Romanske Billedkvadre. 1:24. Tegnet af J. B. Löffler 1894.

Langhusets *Indre* (Fig. 4) overdækkes af fem Fag Krydshvælv, hvilende paa Vægpillen, undtagen mod Vest, hvor et Par Kridtkvadere gør Tjeneste som Konsoller, og hvor der mangler Gjordbue. Baade Gjordbuerne og Skjoldbuerne er spidse; Ribberne, som i alle Fag mødes i en Toprude, har i de to østre Hvælv spidsrygget Trekløverprofil, i de andre Halvstensbredde (stærkt forsænkede Helstens Overribber med Trinsten). I Gjordbuepillerne mellem

2. og 3. Fag fra Øst er der tilmuret Udhugninger til en Bjælke, som sikkert har baaret Korbuekrucifikset.

Det meget anselige *Taarn*, der er jævnbredt med Langhuset, er indtil Glamhullerne muret i Munkeskifte af Sten, som er en Smule mindre end Langhusets. Ved Hjørnerne findes, undtagen paa Østsiden, brede Lisener. Taarnrummet, der efter Kalkmalerierne at dømme kan have været bestemt til Daabskapel, tjener nu som Vaabenhus med nymodens Vestdør. Det har spids Taarnbue mod Skibet, spidse Spareblændinger i Væggene, den vestre nu dog rundbuet, og Hvælv med Halvstensribber, hvis nedre Ender er facetskaarne. Trappehusets fladbuede Dør sidder i en trekløverbuet Blænding, Vindeltrappens runde Spindel er af Munkesten og Kridt, dens fladbuede Loft forneden fladt tøndehvælvet, foroven af Binderstik. Det høje Mellemstokværk, der faar Lys gennem en fladbuet Vestglug i spidsbuet Spejl, har ligesom Taarnrummet spidsbuede Spareblændinger; Døren til Skibets Loft er raat brudt og ikke oprindelig. Klokestokværkets Murflader er bæltmurede ligesom Hjørnelisenerne, af hvilke de vestre fortsætter sig helt op i Gavlen, medens de nordre og søndre brydes under Gesimserne. De spidsbuede og falsede Glamhulpar har Karme helt af Munkesten. Taarnet, hvis nedre Dele maa være næsten samtidige med Langhuset, er først blevet fuldendt noget efter Aar 1500; fra dets sidste Byggeperiode stammer Fladbuegesimserne og de kamtakke Gavle, hvis vandret delte Blændingssystem er af Præstøtype. Vestgavlens nederste, korte Blændingsrække afsluttes med Trappestik; af de fire Cirkler har de midterste mønstermuret Bund. Østgavlen er noget enklere og har forneden fem Cirkler, foroven fladbuede Højblændinger. De øvre Taarnvægge har Bombjælkehuller som i Roholte, og ogsaa Tagværket minder om Nabokirkens Taarntag, omend det er noget mindre sammensat (Tagstol med tre Dragere; Numrene mod Nord er hugne Streger, mod Syd Firkanter).

Af de nordre Udbygninger er den østligste, *Sakristiet*, den ældste, sandsynligvis bygget kort før end Langhusets østre Del; paa dettes Nordmur findes nemlig Aftryk af Sakristiets nu forsvundne, oprindelige Tagværk. Murene, hvis Munkesten er ret smaa (fem Skifter 48 cm), er bæltmurede, men Materialerne ses kun paa Nordsiden, hvor et Vindue har siddet i Spidsbuespejl; Taggavlen er forsvundet. Rummet, hvis Døre er omdannede, har spidse Spare-

nicher i Væggene og Hvælv med Halvstensribber og Toprude. I Syd væggen findes en lille Gemmeniche med Spærstik som i Alterbordet.

Det anselige *Nordkapel* har nederst i sin vestre Flankemur Rester af et sen-gotisk *Vaabenhus*, muret i Munkeskifte med Kridtkvaderbælter og et nu til-muret Vindue; fra Vaabenhusets Loft har der været Adgang til Langhusets Tag. Iøvrigt er Bygningen ombygget og udvidet 1638—39, af røde Sten i Krydsskifte (Stenmaal: $25 \times 12,5 \times 7-7,5$ cm) i gotiserende Renaissancestil.

V. H. 1932

Fig. 4. Fakse. Indre, set mod Øst.

Støttepillerne har afrundede Led paa Sokkelen, derover en højere siddende Afsats og øverst et udkragende Savskifte. Vinduerne, der nu alle er omdannede, har været fladrundbuede ligesom Norddøren, hvorover der sidder et Sandstens-relief med Universitetets Vaaben i Bruskornamentik, som ogsaa omfatter et konvekst Skriftfelt med Versaler: »Til Guds Navns Ære oc Menighedens bequemme Forsamling haver det kongelig Universitet udi Kiøbenhavn ladet dette Capel opbygge paa Kirkens Bekostning«, og nederst en Tavle med 1639. Den glatte Nordgavl, hvorpaa i Jernankre: 1638, har Kamme afdækkede med Faksekalk og prydede med Kugler, det nedre Sæt paa Fodstykker, det øvre paa Barokvolutter. Rummet, som aabner sig ind mod Skibet med svagt spid-sende Arkader, overdækkes af to Krydshvælv, hvilende paa Vægpillen med

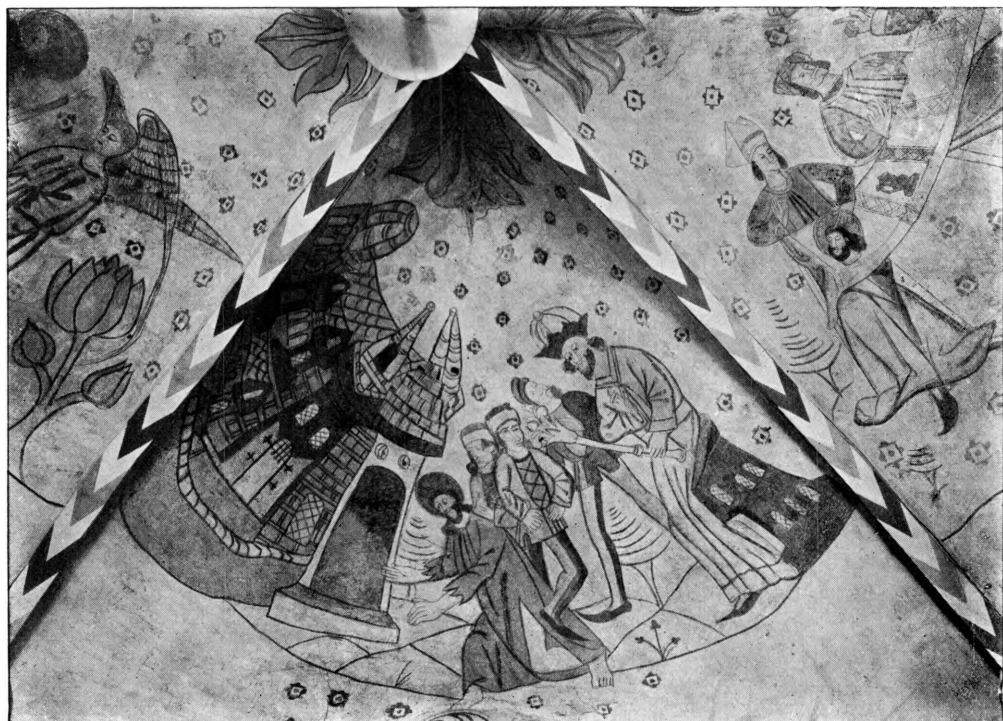

Fig. 5. Fakse. Kalkmaleri o. 1500. Taarnhælvets Nordkappe.

V. H. 1929

dobbelt profilerede Kragled og fladrunde Væg buer. Gjordbuen har svær Rundstavprofil, Ribberne, i hvis Skæring der sidder en cylindrisk Slutsten, en gotiserende spidsrygget Profil. Tagværket, af Fyr, har Tagstol og Sprængværk.

Sakristiet er sammenbygget med en anden Udbygning, der har tjent som Begravelse og Herskabsstol for Rosenlund og sikkert er det af Fru Jytte Gyldenstjerne efter 1612 opførte *Gravkapel* (se S. 513 og 528). Nordmuren, der udfylder Mellemrummet mellem Sakristiet og Nordkapellet, er af Mursten omtrent som Nordkappellets, men bæltmuret med Kridtkvadere og nu meget stærkt ommuret (nye Vinduer; Nedgang til Fyrkælder). Under Herskabsstolens Gulv er der Gravkælder.

En fjerde Udbygning, der nu er forsvunden, var et lille *Sakristi* paa Korets Sydside, sikkert udenfor det S. 515 nævnte Dørsted. Paa dets Gavl stod (1755): »IHS Deum timete, Regem honorate NC. VK. NT. Anno 1599« (Frygter Gud, ærer Kongen). Forbogstaverne, hvoraf NT ikke er helt sikre, hentyder til Præsten og de to Kirkeværgere.

Efter den Brand, som hærgede Kirken 1578, fornyedes sikkert *Langhusets Tagværk* af Fyr; de tappede Forbindelser (sml. S. 16) og Numrene (Romertal med Streger eller Trekantstik) viser, at det tilhører Renaissancetiden.

Hele Bygningen, der tidligere har været rødkalket, staar nu med rensede

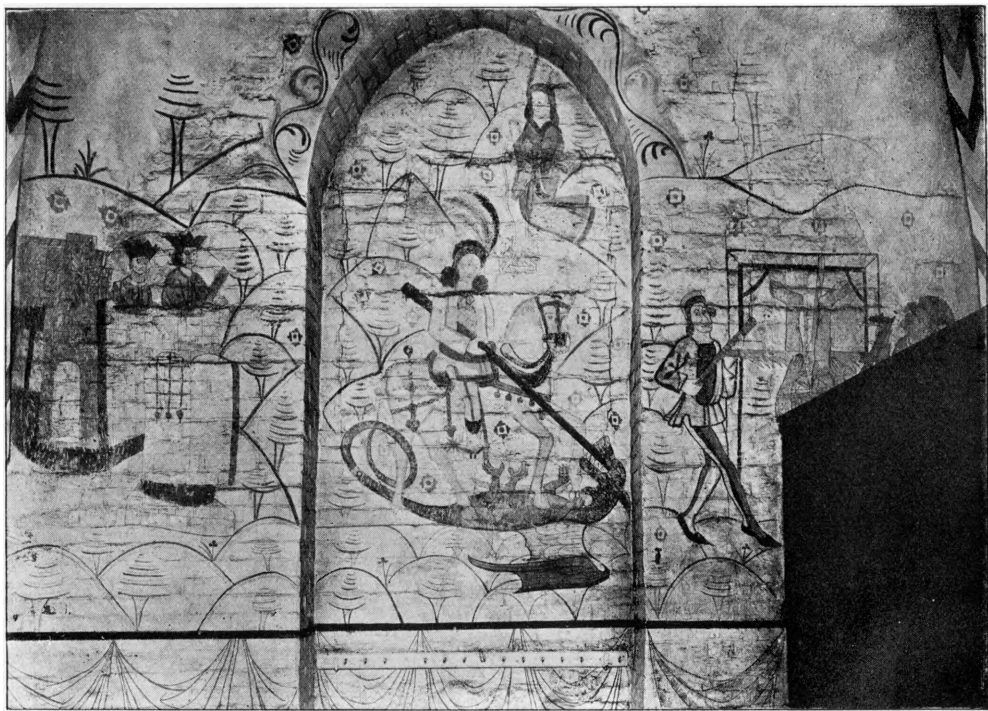

Fig. 6. Fakse. Kalkmaleri o. 1500. Taarnrummets Nordvæg.

V. H. 1929

Mure. Tagene er hængte med Vingetegl; før 1578 med Bly.³ De spidsbuede Vinduer med muret Stavværk er fra 1860'erne; før den Tid var Vinduerne rundbuede. Taarnets Vestsdør fandtes allerede 1861. I Langhuset og Tværbygningerne staar Væggene glatpudsede med røde Sten i de gotiske Hvælvingsribber.

KALKMALERIER

Taarnrummet er o. 1500 dekoreret med Kalkmalerier. I Hvælvet, hvis Ribber har et fornyet Sparremønster, findes fire Scener af Johannes Døberens Historie. I Vestkappen: Kristi Daab i Jordan; flankeret af to Engle med brændende Kærter, samt af mægtige »Tulipaner«. I Nordkappen (Fig. 5): Johannes' Fængsling; den tronende Herodes bærer Kejserkrone, Fængslet er vist som en Borg. I Sydkappen: Døberens Henrettelse, overværet af Herodes. I Østkappen: Herodes' Gæstebud. En Svend bringer Fadet med Johannes' Hoved, men dette er desuden stillet foran Salome paa det stærkt fortegnede Bord. Under disse Billeder har der i de nederste Kappeflige været nu overkalkede Djævlscener. Under Fængslingen saas to Djævl, som i en Stang over deres Skuldre bar en Bøtte fuld af Penge, og tre andre Djævl omkring en smørkærnende Kvinde. Under Gæstebudet en Djævl og en Kvinde ved en Bøtte med Æg. Desuden

har der endnu været et Par Djævre omkring en Bøtte. Af de tilsvarende Væg-billeder er en Del bevarede. Paa Nordvæggen (Fig. 6) ses i Spareblændingen S. Jørgen til Hest, borende Lansen i Dragens Gab; foroven knæler Prinsessen, der ledsages af et Lam i Snor, og Billedet breder sig over Væggen vest for Nichen, hvor Kongen og Dronningen fra Borgens Mure er Tilskuere til deres Datters Redning. Paa Væggens østre Del fremstilles Apostelen Simons Martyrium;

V. H. 1929

Fig. 7. Fakse. Altertavle med Maleri af H. Krock 1717.

to Bødler gennemsaver Legemet, der er ophængt i en Galge med Benene opad. Paa Vestvæggen er der paa hver Side af Taarnbuen malet en tronende Fyrste, den ene hørende til Simonsbilledet, den anden til en tilsvarende Scene paa Sydvæggen, S. Hippolits Martyrdød; bundet til en Skagle slæbes han ihjel af to Heste. En tredje Marterscene, en Yngling i verdslig Dragt, der halshugges, lindes paa Sydvæggens vestre Del, medens en fjerde, paa Vestvæggen, en nøgen Mand, der med Hænderne bundne op i en Galge hudflettes af Bødlerne, nu er forsvundet.

Udførelsen minder om Elmelunde-Mesterens Arbejde, men er adskilligt flygtigere. Konturerne er tegnede med rødbrunt, enkelte Steder med sort Farve, Fyldfarverne svage. Livligst virker Farverne i Dragekampen,

Malerierne (sml. Magnus Petersen: Kalkmalerier. Pl. XXXVIII og S. 140) blev fremdragne 1862 og restaureredes af J. Kornerup 1877.

INVENTAR

Alterbordet, der staar 84 cm fra Østvæggen, er muret af Munkesten og jævndrende med Langhuset. I den overpudsede Bagside ses to smaa Nicher, overdækkede med Spærstik; de andre Sider er dækkede af nye Fyrrepaneler.

Altertavlen (Fig. 7) er et stort Maleri paa Lærred, 253 × 203 cm, forestillende Nadveren. Nederst paa Lærredet læses i en malet, enkel Barokkartouche: »MDCCX VII Curatore æd. hujus sacr. Faxeos.

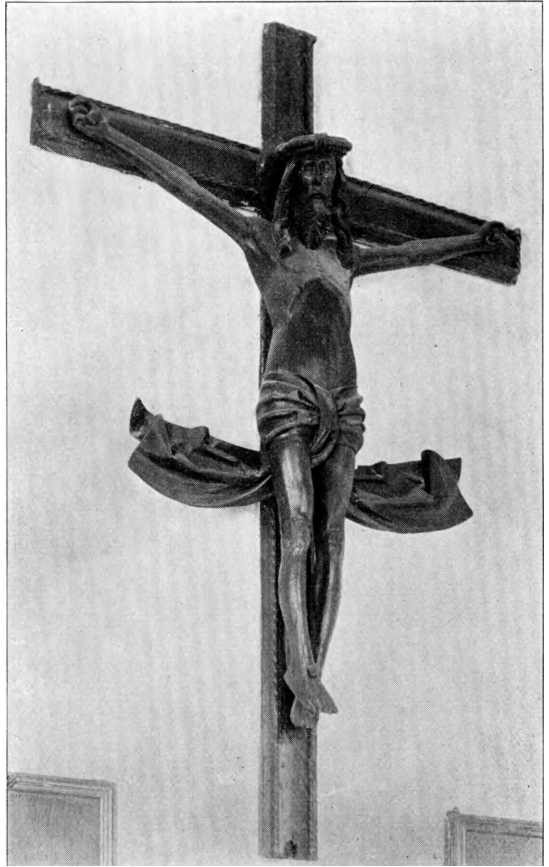
Christano Reitzer fecit Henricus Krock pict. reg.« (»1717 da denne Kirkes Forsvar var Chr. Reitzer gjorde Hofmaler Henrik Krock dette«). Billedet er indfattet i en samtidig, profileret Fyrretræsramme, kronet af et gennembrudt Topstykke i Regencestil med Akantusværk, rokokoagtigt Bundgitter, Kvindehoved i en Diademroset og nedhængende Guirlander af Klokkeblomster; sort Staffering med gyldne Lister og Ornamenter.

I 1600'erne fandtes endnu en katolsk †*Altertavle* med Billeder af nogle Jomfruer og Indskrifter:

»Ave virgo Sancta Barbara, Ave virgo Sancta Catharina, Ave gratia plena Maria, Ecce ancilla Domini fiet etc.«; desuden et Billede af Engelen Gabriel og af de 12 Apostle⁸.

Altersølv. *Kalk* af kbh. Prøvesølv 1806, med rund Fod, Knop og Skaft; Mestermærke for Franciscus Kozlowsky (Olrik 152). Glat *Disk*. *Oblatæske*, oval, af kbh. Prøvesølv 1755; Mestermærket er vistnok det samme som paa Sygedisken. *Sygekalk* af kbh. Prøvesølv 1707, med oval Fod, hvori Oblatgemme, rundt Skaft med Perlestav, og ovalt Bæger; Mestermærke (se Oversigt, Metalarbejder). *Disk*, oval, med utydeligt Mestermærke, hvori to Bogstaver.

Forsvundet Altersølv. En forgyldt Kalk med Disk og en »hvid« (d. v. s. af Sølv) Kalk med Disk, nævnt 1584⁹. En Oblatæske af Sølv, nævnt 1755, var

C. A. J. 1914

Fig. 8. Fakse. Sengotisk Krucifiks.

»ganske tynd og forslidt«; paa Siden var graveret to Vaaben, paa Laaget: »C. G. J. G. 1621« (henvisende til Christian Grubbe og Jytte Gyldenstjerne). En Vinkande af Sølv, ligeledes nævnt 1755, havde paa Forsiden Indskriften: »Johannes Schröderus, Anna Jani Fil. 1650. Esse suis dederat monumentum et pignus amoris« (»Hans Schröder Anna Jensdatter 1650. Gav den til at være et Minde for sine og et Kærlighedspant«) og paa Laaget: »Donarium votivum Schröderianum loco paterni ab incendiis 1669 13. Apr. devastati in usum

Hude 1904

Fig. 9-10. Fakse. Marie og Johannes. Sidefigurer til Korbuekrucifikset.

ecclesiae Faxovianae consecratum a Johanne Schrödero Johannis filio Ao. MDCXCIII« (»Den Schröderske Mindegave er i Stedet for Faderens, der blev ødelagt ved Brand 13. April 1669, indviet til Brug for Fakse Kirke af Hans Hansøn Schröder 1693«). En Sygekalk og Disk blev taget af Svenskerne, men en ny bekostet 1658⁷.

Alterstager, 51 cm høje, med barokt profilerede Skafter og hvilende paa tre liggende Løver. Fra o. 1650—1700.

* *Røgelsekar* med Majuskelindskrift paa Laaget: »Ascendit fumos(!) aromatum in conspectu dni de manu angeli« (»Røgen af Røgelsen stiger fra Engelens Haand op til Herrens Aasyn«; Johannes Aabenbaring 8, 4). Nu i Nationalmuseet.

† *Messehageler*. 1584 nævnes en af Gyldenstykke, en af rødt Fløj, og en grøn med rødt Kors, som Fru Ide Munk havde laant⁹.

Korbuekrucifiks (Fig. 8) fra o. 1500—25, nu ophængt paa nordre Udbygning Østvæg. Figuren, o. 180 cm høj, er sikkert fra samme Billedskærværksted som Krucifikset i Næstved S. Mortens Kirke (se S. 146); den har de karakteristiske tovsnoede Lokker, den turbanflettede Krone og det strakte Legeme, men hænger ikke saa dybt i Armene. Korstræet har indenfor Hulkanterne skarpt snoede Tovstave, der fortsætter sig omkring de tre øvre Ender. Evangelistplader findes nu ikke; den nedre Korsarm er forlænget i ny Tid. De tilhørende Sidefigurer, 119—122 cm høje, nu opstillede i Nicherne i Korets Østvæg (Fig. 9—10), er begge rundt udførte med rektangulære Trælaag i Ryggen.

Johannes har Øjenlaagenes Rande angivne ved Snit, medens Marias Øjne er udetallerede. Hendes Ansigt indrammes af Hovedklædet; Halsbindet dækker Hagen; paa den synlige Fod bærer hun en bredsnudet Sko. Figurernes Hænder er tilføjede 1925. Baade Krucifiks og Sidefigurer staar i rensat Eg; i 1832 var Figurene broncerede og endnu 1894 malede. 1758 var Krucifiksgruppen anbragt paa en Tværbjælke over Kordøren (sml. S. 516); vendt ned imod Kirken fandtes »gammel fordærvet ulæselig Munkeskrift«, som syntes at begynde: »Respice qui transis quia ... Anno Dni«, men Aarstallet manglede (sml. S. 500).

Font af Granit med romansk Kumme (Fig. 11) og moderne, i romanske Former hugget Fod. Kummen, Tvm. 78 cm, har foroven under den profilerede Overkant en spinkel Tovstav, forneden en Hulstav og en sværere Tovstav samt paa Siderne fire seksdodede Karvesnitecirkler, vekslende med fire omskrevne Palmetter, alle i svagt Relief paa fordybet Bund. Intet Aflob.

Fad, 56 cm i Tvm., af glat Messing. Paa Randen graveret to stærkt udslidte Skjolde i Ungrennaissance (Rosenkrans og Munk) og derover et samtidigt Skriftbaand med FIMTTH (dvs.

Fru Ide Munk til Totterupholm, død 1586, sml. Valløby S. 313).

Paa en *Fontelukkelse* i Nordkapellet læstes (1755) udvendig Act. 2, 38—39, indvendig Johs. 3, 3 og desuden følgende: »Gud til Ære og dette hellige Sted til en liden Zirats og Prydelse er denne Staffering bekostet af dem, som Priser og Lover Guds Søn for den Prægtige Sejr Winding, han Med sit Rosensblod Dyre forhvervede os. Anno 1692«. De kursiverede Bogstaver henviser sikkert til Givernavne, sml. Gravsten Nr. 1, der 1758 laa »udenfor Fontens Dør«.

Prædikestol i Senrenaissancestil fra 1614—15 (Fig. 12), sikkert udgaaet fra det Schrøderske Værksted i Næstved. 1614 forhandlede i Konsistorium om Prædikestolen, og det blev overladt Rektor at handle dermed, som han fandt for godt og som det kunde ske Kirken til mest Gavn og Zirats, »dog uden indlagt Træ«¹⁰. Stolen er meget stor og anselig. De fem Fag har i Storfelterne firkantede Æggestav-Rammer med Relieffer forestillende Bebudelsen, Hyrdernes Tilbedelse, Korsfæstelsen, Opstandelsen og Dommedag. Paa Hjørnerne staar enkelte eller dobbelte korinthiske Søjler og foran dem, over retvinklede Konsoller med ejendommelige, langt nedhængende Tænder, frie Figurer forestillende den velsignende Kristus med Verdenskuglen, og de fire

Fig. 11. Fakse. Romansk Fontekumme.

Hude 1904

Evangelister; den sidste Plads er nu tom. I det midterste af de nedre Smalfelter findes en reliefskaaret Versalindskrift: »Dette Monument hafver erlig welbyrdig Fru Jytte Gyldenstiern til Thotteropholm bekosted Gud til Ære, Faxe Kirke til Prydelse, hindis salig Hosbonde erlig welbyrdig Mand Peder Iul til Ihukommelse som døde Anno 1612«. I de andre Smalfelter findes Ægte-

Hude 1904

Fig. 12. Faxe. Prædikestol 1614—15.

parrets Anevaaben: Skave-Dyre, Sehested-Juel (Stjerne), Gyldenstjerne-Rosen-sparre, Podebusk-Rosenkrans. Paa det midterste af Nedhængene, der iøvrigt er dekorerede med fladsnittet Kartoucheværk, findes en reliefskaaret Indskrift: »Mit Haab til Gud allene«. Stolen hviler paa en stor Figur, o. 130 cm høj, forestillende Moses med Lovens Tavler; en Pude paa Hovedet træder i Stedet for Kapitælet. Til det samtidige Opgangspanel med tre glatte Felter slutter sig en Dørportal med riflede Pilastre og kasetteagtig Topkartouche; i Dørfløjen er der et Arkadefelt med Kasetteværksfladsnit over to glatte Fyldinger. Rygskjoldet har to Arkadefelter omtrent som Dørens og Himmelen seksdelt

Underside, Topkartoucher, der ender i Smaaspir med Halvmaaner paa Spidsen, og derimellem større Hjørnespir. Stolen staar med broget, for en stor Del oprindelig Staffering; Søjlernes Prydbælter er forgyldte over en med Grus blandet Stukmasse. Opgangsdørens Arkadefelt har et malet Kristusbillede, i Hovedsagen gammelt. Paa Bagsiden af Døren læses under Overmaling: »Anno Domini 1615«. Paa Rygskjoldets Felter er to ligeledes oprindelige Male-rier: Moses med Lovens Tavler (kun otte Bud er malede) og Johannes Døberen. Paa Stolens og Himmelens Friser læses latinske

Skriftsteder. Repareret 1923—24.

I Korets Sydbænk staar to gotiske *Bænkegavl* af Eg (Fig. 13—14), fra o. 1450—75. Den ene er formet som en nedadvendt, tobenet, vinget Drage med rundbladet Halespids, i gennembrudt Arbejde. Den anden har Topspir med rundfligede Sideblade paa tovsnoede Ranker og derunder et kølbuget Felt med et ret grovt Relief af Evangelisten Johannes vel-signende Kalken. Nu egemalet.

Stoleværket er nyt. Paa Rosendal opbevares Gavle og Døre af en **Herskabsstol* med Fru Jytte Gyldenstjernes Vaaben, sikkert gjort i samme Værksted som Prædikestolen. Rester af et Renaissancepanel af rensat Eg, med fire rundbuede Arkadefelter, staar ved Nordkapellets Sydvæg. 1634 melder Provsten, at »der er ganske stor Trang for Stolestade«¹¹. 1861 siges, at 62 Stole havde udskaarne Endestykker.

†*Pulpiturer*. Paa et stort Pulpitur i det store Kapel var 1755 ingen Indskrift; paa et lille, nederst i Kirken, stod to Vaaben og »Dette Pulpitur er bekostet og stafferet af Totterupholms Herskab«. Til Orgeltrappen er brugt Stumper af et malet Pulpitur eller lignende; som Rækværksstolpe staar et Stykke af en gammel Frise med Rest af et malet Skriftsted, og under Trappen og Orgelpulpituret sidder Brædder med marmorerede Felter fra Slutningen af 1500'erne.

C. A. J. 1914

Fig. 13. Fakse. Gotisk Bænkegavl.

C. A. J. 1914

Fig. 14. Fakse. Gotisk Bænkegavl.

Topstykke af Eg i Rokoko, nu opsat i den murede Herskabsstol, med to Vaaben: Rosenkrantz og Juel (Holger Rosenkrantz og Sophie Juel), og malet Indskrift: »Rosenlunds Stoel Anno 1772« (Fig. 15).

Præstetavle (Series pastorum) indtil 1739.

Pengeblok, jernbunden, vist fra 1700'erne.

Dørfløj. Paa Nordkappellets Loft er henlagt en lille Dørfløj af Eg, fra Renaissance-tiden, med fladrundbuet Topstykke, hvori reliefskaaret Muslingskal-rosen under Baandslyngsbueslag.

Taarnur fra 1700'erne. †*Sejerværk*. 1624 nævnes, at det for nogle Aar siden blev flyet, og det indskærpedes, at det skulde holdes vedlige, eftersom det er paa Alfarvejen. 1634 ønskes det istandsat eller et nyt anskaffet¹¹. 1755 siges,

at der paa den ene Viser stod Aarstallet 1691¹².

Klokker. 1) »Me fecit Claus vam Dam Anno 1655«. Tvm. 79,5 cm. 2) Støbestaalsklokke 1870. †En stor Klokke med Indskriften: »Aus dem Feuer bin ich geflossen, Felix Fuchs hat mich gegossen Anno 1632«, og paa den anden Side Kongens Vaaben paa 3 Løver, omgivet af Chr. 4.s latinske Titel, nævnes 1755 og 1758 (dog med Aarstallet 1639); der forhandlede

Fig. 15. Fakse. Topstykke.

V. H. 1929

i Maj 1633 om at føre en Klokke til Fakse Kirke fra Strandmøllen pr. Skib til Fakse Aa, hvad der dog ikke lod sig gøre¹³. 1861 nævnes, at Klokken da var mærket: »Kjøbenhavn 1799 Herbst«. †En Klokke blev afgivet 1528 i Klokke skat.

GRAVMINDER

Epitafier. 1) 1651, over Sognepræsterne Hans Andresen Schrøder og Hans Thomsen Rostrup samt deres Hustru Anna Jensdatter. Maleri paa Lærred (Fig. 16) i sort og forgyldt Profilramme, hvorpaa læses et Skriftsted (Psalme 40, 2, 4, 11) og Navnene: »Johannes Schröderus Johannes Rostorpius Anna Jensdaater Ao. 1651«; derunder ældre Bogstaver. Billedet, 180 × 136 cm, forestiller en knælende Kvinde, to Mænd, to Børn og et Spædbarn (dødt), og er signeret: »Bartholom. Paproccki Pinx«. Paa Korets Nordvæg¹⁴.

2) af hvidt Marmor i graa Ramme med Pelikanrelief i Buefeltet. Latinsk Indskrift over »den bedste Fader« Esbern Haste, Magister i Filosofi fra Køben-

havn, og i 25 Aar Præst i Faxe, samt over fem »meget elskede Kærligheds-panter«: Peter Horrebow, Hans Henrik og Christian, Johanne Henrica og en navnløs Datter. »Dette er skrevet af den salige Mand tredie Dagen før hans Død« (11. April 1785). I Sakristiet.

3) af graat Marmor, foroven med en Offerskaal i Relief. Latinsk Indskrift over Andreas Dreyer, »Forstander for dette hellige Samfund«, død 20. Maj 1788 i sit 36. Aar, efterladende Enke og Børn. I Sakristiet.

Gravsten. 1) over Peder Lauridsen B. »Sognedegn til Faxe Sogn nu i 49 Aar«, med sine Hustruer: Karen Jørgensdaater, født i Assens i Fyn, og Mette Rasmusdaater, født i Haarstrup i Jylland; en Søn af sidste Ægteskab, Peder Pedersen, »lever hos Gud«.

Peder Lauridsen døde <1684> i sit <85.> Aar, Mette Rasmusdaater døde □. Ølandsk Sten, 185 × 120 cm; foroven en liggende Engel og Dødningeben, fornedet Kranium over Timeglas, i Hjørnerne Cirkler med Evangelistfigurer og Indskrifter: »Lev varlig, Tær sparlig, Tiden er farlig, Døden kommer snarlig«.

2) over [M.] Christen Bagger, født i [Lund i Skaane] 13. Aug.

1649, Sognepræst til Faxe [28. Febr. 1676], Provst 1687, død

26. Feb. 1710; gift 18. Juli 1677 med Anna Christine Mejer, født i [Søllesborg i Skaane] 17. Juni 1659, død 15. Nov. 1720; i samme Grav hviler to af deres fire Børn. Kalksten, 169 × 110,5 cm, med smaa Hjørneblomster. Indskriften er suppleret efter en ældre Afskrift¹⁵.

De to Sten ligger nu ligesom 1758 i Nordkapellet; sml. S. 523.

Forsvundne Gravminder. †1) Lille Trætavle med Maleri: Kristus paa Korset og knælende derved en Mand og to Kvinder; foroven F M og Anno D. 1603; fornedet Indskrift over ærlig Mand Frans Skomager med Hustruer, Margrete Jørgensdatter, død 26. Sept. 1593 og Buold Hansdatter, død 4. Sept. 1602. Epitafiet hang 1758 paa nordre Side neden i Kirken.

Fig. 16. Faxe. Epitafiemaleri 1651, sign. Bartholom. Paproccki. Efter Fot. til Lund: Da. malede Portrætter.

†2) Gravsten med dansk Indskrift over Sognepræst Niels Christensøn, død 12. Juli 1616, og Hustru Karen Munck Andersdatter, død 2. Nov. 1603. Derunder et Vers af »Dies iræ«:

Rex tremendæ majestatis
qvi salvandos salvas gratis
salva nos fons pietatis,

Forbogstaverne NC KM og »Tota vita dies unus«. Stenen, der 1758 laa i Sakristiet, stod 1862 (Kaldsbog) paa Kirkegaarden ved Sakristidøren¹⁶.

†Gravskrift, af Claus Fries Horneman, over Jubellæreren Søren Johan Heiberg 1739—1822¹⁷.

†*Rosenlunds Begravelse* (sml. S. 518). Over Indgangen stod (1758) paa Muren, at Begravelsen tilhørte Totterupholms Ejere. Salig Fru Edele Rosenkrans, salig Hr. Knud Ulfeldts, havde købt disse tvende Døre for Begravelsen af velædle Professorer ved Københavns Universitet 1680 og ladet Begravelsen med de to Døre inden- og udenfor staffere 1682. 1700 blev dette adelige Sted ganske renoveret af Fru Margrethe Ulfeldt, sal. Niels Juels. Derunder et Salmevers (»Jeg veed et evigt Himmerig ...«). Paa Dørene var malet Skriftsteder, Kristi Korsfæstelse og Opstandelse, og Aarstallet 1682.

I Begravelsen var (1758) paa den østre Side en Tavle over »min første salig Herre, Mand og Husbonde« Gabriel Laxmand af Hoddal i Skaane, død i sit 32. Aar, 9. Nov. 1642 paa Frøslev Gaard, over min anden salig Herre, Mand og Husbonde Knud Ulfeldt til Svendstrup, Ridder, død i sit 48. Aar, 2[8]. Sept. 1657, »da han i Krigens Tid for sin Herre og Konge og Fæderneland lod sit Liv som en redelig og tapper Riddersmands Mand«; begravet i sin fædrene Grav i Iløse Kirke ved Svenstorp; »og agter jeg Edel Rosenkrantz her at hvile. Anno 1684«.

»Nedenunder denne Begravelse iblandt nogle gamle adelige Kister«¹⁸ fandtes 1758 en Messingplade over Fru Edel Rosenkrans til Totterupholm, Datter af Jacob R. til Taasing og Pernille Gyldenstiern til Arreschouf, født paa Arreschouf 11. Sept. 1631, død paa Totterupholm 11. Sept. 1684.

I selve Begravelsen stod 1758 †1) stor Marmorkiste med Indskrift over Christian Juul til Strandegaard, Generalmajor ved Kavalleriet, Søn af Oberst Peder Juul til Wreile Kloster og Hedevig Krabbe til Kappel, født paa Hverringe i Fyn 24. Maj 1668, død i København 14. Juni 1717, »da han havde tjent sin Konge og sit Fæderneland som en tapper Krigshelt«. I Gravkælderens ligger nogle Sandstensprofiler, antagelig fra denne Kiste.

†2) Kiste med Ruslædersbetræk, Tinbeslag og Tinsplade over Helvig Sophia Juul, født 24. Maj 1710, gift 23. Okt. 1733 med Baron Holger Rosenkrantz til Friherreskabet Rosenlund og Major i Infanteriet, død 23. Okt. 1750. Ærevers.

†3) Lignende Kiste med Tinplade over Friderich Juul, Søn af Generalmajor Christian Juul og Anna Margrethe Krag, død 20. Dec. 1754 i sit 50. Aar.

†4) over Anna Margrethe Krag, Generalmajor Juuls Enke, død 3. Jan. 1757.

*5) over Holger Rosenkrantz, Friherre til Rosenlund, Gehejmerraad, født 8. Marts 1702, gift med Helvig Sophie Juul, død 25. Juli 1785. »Han var sine Slægtningses Velgiører og sine Bønders Fader«. Blyplade, oval, opsat i Sakristiet.

Kisterne blev o. 1855 nedgravede paa den nordre Side af Taarnet¹⁹.

Paa Kirkegaarden er fundet et **Blysignet: »S'Magni Dei gracia Wexyonensis Episcopi«*, nu i Nationalmuseet. Biskop Magnus i Växjö omtales o. 1315.

KILDER OG HENVISNINGER

Diverse Papirer vedkommende Fakse Kirke (Universitetets Arkiv, i Univ. Bibl.). — Kaldsbøger 1749—4851, og fra 1851 (ved Embedet). — Præsteindberetninger 1755 (NM) og 1758 (LA). — Synsforretning 1861 (NM). — Museumsindberetninger af J. B. Løffler og W. Møllerup 1894, K. V. Barfoed og C. A. Jensen 1914. Revideret af C. A. J. og V. H. 1929. — Indberetning om Kalkmalerier af J. Kornerup (NM). — Høyens Notebog XI, 1832 (NM). — Opmaaling af Hoffmann 1869 (NM).

H. F. Rørdam: Universitetskirken i Faxe og dens Præster. KhS. 4. R. I, 195—243, 702—740, 808 (med Benyttelse af Papirerne i Univ. Arkiv). — S. Schaumburg-Müller: Faxe Kirke. Østsjæll. Aarbøger VIII, 95—99.

¹ Will. Christensen: Missiver fra Kr. I og Hans. I, 104; KhS. 4. R. I, 197. ² Kanc. Brevbøger 24. April 1578. ³ KhS. 4. R. I, 216. ⁴ KhS. 4. R. I, 230. ⁵ KhS. 4. R. I, 232. ⁶ Da. Mag. 5. R. I, 338. ⁷ KhS. 4. R. I, 733. ⁸ Om Krocks Altertavle: Da. Mag. I. R. III, 148, 164. Om den middelalderlige Altertavle: Kall 378, 4to, Bl. 32 (K.B.); Resen, Uldall 186, Fol., I, 72 (K.B.); Dän. Bibliotec II, 57; Marmora Danica I, 211. ⁹ KhS. 4. R. I, 210. ¹⁰ KhS. 4. R. I, 231. I et sammesteds gengivet, udateret Brev meddeler Sognepræsten, at Fru Jytte Gyldenstjerne »end er i Forsæt« at ville lade en Prædikestol gøre. ¹¹ Da. Mag. 5. R. I, 337. ¹² KhS. 4. R. I, 239, 237. ¹³ Da. Mag. 5. R. I, 202. ¹⁴ Lund: Danske malede Portrætter IX, 160. Istandsatt af Konservator Rønne 1905. ¹⁵ KhS. 4. R. I, 735. ¹⁶ KhS. 4. R. I, 222; sml. Dän. Bibl. II, 58. ¹⁷ KhS. 4. R. I, 739. ¹⁸ Heriblandt sikkert Peder Juel, død 1612 (sml. Prædikestol), nævnt i Resens Atlas osv. som Note 8. ¹⁹ Gravstedsskema 1890 (NM).

Fig. 17. Fakse 1785.